

До 70-річчя визволення України від нацистських окупантів

Львівська фронтова наступальна операція: перемога з другої спроби

Валерій ГРИЦЮК,
начальник Гуманітарного інституту
Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник

Олександр ЛИСЕНКО,
завідувач відділу історії України
періоду Другої світової війни
Інституту історії України НАНУ,
доктор історичних наук, професор

Львівсько-Сандомирській стратегічній наступальній операції, в результаті якої була визволена територія Західної України від нацистської окупації, присвячено досить багато праць. Однак фронтові та армійські операції, котрі проводили в її межах, досі не стали предметом наукових досліджень. І зовсім не вивчені ті, які планували, готували, але через певні обставини не виконали. У запропонованій читачам історичній розвідці висвітлено маловідомі сторінки вітчизняної історії, пов'язані з плануванням та підготовкою навесні 1944 року Львівської фронтової наступальної операції та її проведенням у липні того самого року.

Зважаючи на наступ радянських військ на території України і згідно з вказівками Ставки Верховного Головнокомандування та розпорядженнями Маршала Радянського Союзу Георгія Жукова, який тоді очолював 1-й Український фронт, штаб цього фронту з 21 березня 1944 року розпочав планування подальших дій. Основною метою операції був розгром львівського угруповання німецьких військ і вихід радянських з'єднань на державний кордон.

Початок Львівської наступальної операції планували орієнтовно на 8–10 квітня 1944 року. До її початку війська фронту мали ліквідувати оточену в районі Кам'янця-Подільського 1-шу танкову армію генерала Х. Хубе, вибити гітлерівців з Чернівців і вийти на лінію Броди – Золочів – Бережани – Станіслав.

У цілому планування Львівської наступальної операції завершилося до 24 березня, і наступного дня до Ставки ВГК передали відповідні документи, які були затверджені 27 березня 1944. Проте цього разу операції не судилося відбутися. Справа в

тому, що 1-шу танкову армію противника не вдалося повністю знищити, і 5 квітня вона прорвалася до своїх головних сил у районі Бучача. Тож радянські війська не змогли розвинути наступ на львівському напрямку [12].

Ця нездійснена Львівська наступальна операція доволі повчальна і заслуговує на увагу дослідників. Її планування і підготовка велися в ході попередньої наступальної операції фронту і при цьому було рішуче поставлено масштабне завдання – без тривалої перерви, за складних погодних умов послідовно провести третю фронтову наступальну операцію, не дати ворогові отямитися після поразки, знищити його оперативні резерви, визволити головне місто Західної України – Львів і вийти на державний кордон. Хоча реалізувати задумане не вдалося, основні положення плану Львівської операції були використані пізніше.

Львівсько-Сандомирська стратегічна наступальна операція (13 липня – 29 серпня), з погляду військових істориків, складалася з трьох фронтових операцій, першою з яких була Львівська (13–27 липня).

Для виконання поставлених завдань у складі 1-го Українського фронту, який 21 травня 1944 року очолював Маршал Радянського Союзу Іван Конев, було зосереджено 7 загальновійськових, 3 танкові, 2 повітряні армії, 2 кінно-механізовані групи, а також багато інших з'єднань і частин, до яких належали 80 стрілецьких, повітрянодесантних і кавалерійських дивізій, 10 танкових і механізованих корпусів, 4 артилерійські та 9 зенітно-артилерійських дивізій, 28 авіаційних дивізій, 14 інженерних і понтонно-мостових бригад, багато окремих полків, батальйонів і дивізіонів. Це було найбільше фронтове утворення з тих, які брали участь у попередніх наступальних операціях Великої Вітчизняної війни.

За бойовим складом, кількістю артилерії, танків і літаків 1-й Український фронт перевершував 2-й і 3-й Українські фронти, разом узяті [1].

Для оцінки загального співвідношення сил і засобів протидіючих сторін перед Львівсько-Сандомирською наступальною операцією візьмімо максимальні показники з різних джерел. З радянського боку до операції залучено: офіцерів і солдатів (у бойових частинах) – 843772, з урахуванням тилів – до 1,2 мільйона осіб, гармат і мінометів (усіх систем і калібрів) – 18535, танків і самохідних артилерійських установок (САУ) – 2400, бойових літаків – 3300 [4, 7, 9, 10]. До того ж, на території Західної України в тилу ворога діяло 11 партизанських з'єднань із 40 окремих загонів, в яких налічувалося 12,6 тисячі партизанів [6].

Проти військ 1-го Українського фронту діяли 4-та і 1-ша німецькі танкові армії і 1-ша угорська армія, об'єднані в групу армій «Північна Україна». На середину липня противник мав: піхотних дивізій – 32 (крім того, залишило триох піхотних дивізій були об'єднані в корпусну групу «Ц», яка за бойовими можливостями прирівнювалася до однієї дивізії), танкових – 5, моторизованих – одна, а також дві піхотні бригади. Загальна кількість військ і техніки противника становила: до 900 тисяч осіб, майже 900 танків і штурмових гармат, 700 літаків, близько 6300 гармат і мінометів різних калібрів (у деяких дослідженнях – 600 тисяч осіб, 1085 літаків) [8].

Ставка Верховного Головнокомандування в директиві № 220122 від 24 червня 1944 року наказала командувачу фронту підготувати і провести операцію з розгрому угруповань противника на рава-руському та львівському напрямках і виходу військ фронту на рубіж Грубешув – Томашув – Яворів – Галич. Після виконання цього завдання передбачалося розви-

Іван Конев

Бой на вулицях Львова

нути наступ військ фронту до річок Вісла, Сян і в передгір'я Карпат. Це був єдиний за всю Велику Вітчизняну війну випадок, коли одному фронту поставили завдання розгромити ворожу групу армій [12, с. 99–100].

Львівська фронтова наступальна операція почалася 13 липня потужним ударом на рава-руському напрямку. Напередодні противник почав відведення своїх військ з першої на другу лінію оборони. Упродовж трьох днів вдалося здолати другу лінію оборони ворога, після чого 16 липня було введено в прорив кінно-механізовану групу, а 17 липня – і 1-шу танкову армію. Наступного дня танкісти і піхота форсували Західний Буг і захопили плацдарми на лівому березі річки.

Наступ головного ударного угруповання фронту на львівському напрямку розпочався 14 липня. Тут противник продовжував займати першу і другу лінії оборони і підтягнув для контрударів дві танкові дивізії. Прорив оборони ворога не вдавався. Тому командував фронту змушений був на другий день наступу ввести в бій передові загони корпусів 3-ї танкової армії. Спільними зусиллями вдалося подолати німецьку оборону, але на досить вузькій ділянці поблизу села Колтів. З району Зборова противник здійснив контрудар двома танковими дивізіями. Незважаючи на складну обстановку, І. Конев ухвалив рішення про введення в бій головних сил 3-ї танкової армії. Вранці 16 липня танкові частини рушили через так званий колтівський коридор шириною 4–6 км і довжиною 16–18 км. Армія, маючи 500 танків і САУ, сучільною колоною рухалася одним маршрутом по розмитій дощами лісовій дорозі [5]. Її підтримували шість авіаційних корпусів і артилерія. До кінця четвертого дня операції головні сили танкової армії просунулися на глибину до 60 кілометрів. Один з її корпусів 18 липня з'єднався з частинами північної ударної групи поблизу села Деревляни і завершив оточення бродівського угруповання противника.

В оточення потрапили 36-та, 340-ва, 349-та піхотні, 454-та охоронна дивізії, частини 14-ї піхотної дивізії СС «Галичина», корпусна група «Ц», а також два окремі танкові батальйони і управління 13-го німецького армійського корпусу [13].

Через «колтівський коридор» 18–20 липня було введено в бій і 4-ту

танкову армію. До кінця шостого дня операції в авангарді наступу діяли три танкові армії і кінно-механізована група. До цього часу ворожа оборона була прорвана на глибину 50–80 кілометрів у смузі шириною до 200 кілометрів.

Кільце навколо бродівського угруповання против-

ника стисалося в трикутнику між Бородами, Буськом та Золочевим з центром поблизу села Білий Камінь. З 19 до 22 липня оточене угруповання ворога вдалося розгромити. У боях війська фронту знищили більш як 30 тисяч солдатів і офіцерів, взяли в полон понад 17 тисяч, а також захопили понад 1800 гармат і мінометів, 3850 автомашин та багато іншої військової техніки і спорядження [6, с. 85]. За іншими даними, тут загинуло до 35 тисяч ворожих солдатів і офіцерів [3, с. 159].

У «бродівському котлі» зазнала поразки дивізія СС «Галичина», яка комплектувалася з жителів західно-українських областей. До початку бойових дій вона налічувала 13299 солдатів, сержантів і офіцерів. Гітлерівське командування кидало частини дивізії в бій поступово, що не давало очікуваних результатів, але спричинило невиправдано великі втрати – до 4 тисяч осіб убитими, ще 2 тисячі потрапили в радянський полон. Таку ціну сплатили вояки дивізії СС «Галичина» за утопічні наміри своїх керівників. Деяким підрозділам дивізії (до 3 тисяч вояків), котрі уникнули оточення, вдалося прорватися в Закарпаття. Значна частина бійців змішалася з місцевим населенням, або переховувалася в лісах. Більшість із них потрапили в загоны Української повстанської армії, але були й такі, котрі приховали своє минуле і їх мобілізували в Червону армію [2, с. 224–254].

До 27 липня з'єднання фронту визволили Рава-Руську, Львів, Перемишль, Станіслав [7].

Кількість втрат групи армій «Північна Україна» з 14 до 31 липня оцінювали в 200 тисяч солдатів і офіцерів. Крім того, радянські війська захопили багато трофеїв: 537 танків, 120 літаків, понад 4 тисячі гармат і мінометів, 316 бронемашин і бронетранспортерів, 10 277 автомобілів, 28 залізничних ешелонів, 190 військових складів і багато іншого озброєння та майна.

За доблесні дії в Львівській операції 198 бойових прапорів військових частин прикрасили ордени, 133 частинам і з'єднанням було присвоєно почесні найменування «Львівських», «Станіславських», «Володимир-Волинських», «Рава-Руських», «Самбірських», «Стрийських».

У липні і серпні 123 тисячі солдатів і офіцерів були нагороджені орденами і медалями, 160 отримали звання Героя Радянського Союзу, троє стали двічі Героями, а знаменитий льотчик полковник Олексій Покришкін у цій операції отримав третю Золоту Зірку.

Завдяки успішному завершенню Львівської операції територія України в довоєнних кордонах майже повністю була очищена від ворога. Виникали сприятливі умови для повного визволення України і подальших наступальних операцій радянських військ.

Список використаних джерел

1. Боевой состав Советской армии. – Ч. IV (Январь–декабрь 1944 г.). – М.: Воениздат, 1988. – 377 с.
2. Боляновський А. Дивізія «Галичина». Історія / Андрей Боляновський. – Львів, 2000. – 528 с.
3. Бродовский котел: воспоминания, очерки, документы / [сост. М. В. Вербинский, Б. В. Самарин]. – Львов: Каменяр, 1974. – 272 с.
4. Гречко А. А. Некоторые вопросы военного искусства в Львовско-Сандомирской операции / Андрей Антонович Гречко // – Военно-исторический журнал. – 1960. – № 2. – С. 15–31.
5. Дайнес В. О. Советские танковые армии в бою / Владимир Оттович Дайнес. – М.: Яуза: Эксмо, 2010. – 800 с.
6. История Второй мировой войны 1939–1945 гг.: В 12 т. – Т. 9. – М.: Воениздат, 1978. – 575 с.
7. Операции Советских Вооруженных Сил в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг. Военно-исторический очерк: В 4 т. – Т. 3. – М.: Воениздат, 1958. – 840 с.
8. Полушкин М. А. Львовско-Сандомирская наступательная операция 1-го Украинского фронта в цифрах (13.7–29.8.1944 г.) / М. А. Полушкин // Военно-исторический журнал. – 1969. – № 8. – С. 54–67.
9. Полушкин М. А. На сандомирском направлении. Львовско-Сандомирская операция (июль–август 1944 г.) / М. А. Полушкин. – М.: Воениздат, 1969. – 176 с.
10. Русский архив: Великая Отечественная. Ставка ВКГ: Документы и материалы 1944–1945. Т. 16 (5–4) / [сост. Соколов А. М [и др.]; под общ. ред. Золотарева В. А.] – М.: ТЕРРА, 1999. – 368 с.
11. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. (ЦДАВОВУ). – Ф. КМФ 8. – Ролик 136. – 6065306–6065329 / Прорыв 1-й бронетанковой армии на юге Украины (30/3–22/4–1944 г.).
12. Центральный архив Министерства обороны Российской Федерации (ЦАМО РФ), ф. 236, оп. 2712, д. 56, л. 176–178.
13. ЦАМО РФ, ф. 315, оп. 4440, д. 9, л. 33.